

Mi történik az igazságszolgáltatásban? Hatóságok és bántalmazottak a kapcsolati erőszak színterén

What is happening in the justice system?

Authorities and victims in the environment of domestic violence

Garai Renáta

Dr., PhD, LL.M., tudományos munkatárs, oktató
Országos Kriminológiai Intézet,
Büntető Jogtudományok Osztálya,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
garai@okri.hu

Absztrakt

Cél: A családon belüli erőszak szankcionálására korábban is volt lehetőség, azonban 2013. július 1. napjától a magyar Btk. önálló bűncselekményi tényállásban és kibővített tartalommal rendelkezik a hozzátartozók sérelmére elkövetett bántalmazásokról. Jelen tanulmány bemutatja a szabályozás lényegét, az elmúlt időszak statisztikai adatait, illetve a jogalkalmazás során felmerült nehézségeket és jó gyakorlatokat. A kapcsolati erőszak bűncselekmény országos joggyakorlatának és tanulságainak összegző ismertetése.

Módszertan: A tanulmány háttérét képező kutatások módszertanát kriminálstatisztikai és jogszabáyelemzés, fókuszcsoport, mélyinterjúk és iratvizsgálatok képezték.

Megállapítások: Számos teendő fogalmazódik meg a jövőre nézve, többek között utóvizsgálat lefolytatása, egységes joggyakorlat kialakítása, ORFK utasítás népszerűsítése, gyermekvédelmi jelzőrendszer felelősségvállalásának növelése, célirányos oktatások és képzések szervezése, szakmai együttműködések és a sértetti felvilágosítás erősítése, a büntetés kiszabási gyakorlat szigorítása, valamint a kommunikációs irányok megváltoztatása szükséges. Jelen

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2024. 06. 19. Átdolgozás: 2024. 08. 28.
Elfogadás: 2024. 09. 18.

tanulmány a hatóságok és a sértettek oldaláról mutatja be a legjellemzőbb nehezítő tényezőket.

Érték: A bűncselekményi tényállás számos aspektusból történő összefoglaló elemzése segít levonni a következtetéseket és megtalálni a követendő irányokat.

Kulcsszavak: családon belüli erőszak, gyermekek, bántalmazás, bűncselekmény

Abstract

Aim: Although it was possible to sanction acts falling within the conceptual scope of domestic violence earlier as well, from 1 July 2013, the Hungarian Criminal Code contains an independent criminal offense covering a wide range of abusive behaviours committed against family members. This article presents the essence of the regulation, the statistical data of the past few years, as well as the difficulties and best practices that we can encounter when analysing the application of the law. It's the summary of the judicial practice of the criminal offense of domestic violence.

Methodology: The research methodology behind the study consisted of criminal-statistical and legislative analysis, focus groups, in-depth interviews and case file reviews.

Findings: A number of to-dos are being formulated for the future, including: conducting a follow-up analysis, establishing uniform legal practice, popularizing the relevant instruction of the chief of police, increasing the responsibility of the child protection alert system, organizing targeted trainings, strengthening professional collaborations and providing information for victims, inspiring the imposition of more severe punishments, and a change in communication directions. This study presents the most typical difficulties from the side of the authorities and the victims.

Value: The analysis of the criminal offense from many aspects helps to draw conclusions and find the directions to follow.

Keywords: domestic violence, children, physical and mental abuse, new criminal offense

Jogalkotói akarat: fokozottabb család- és gyermekvédelem

A család biztonságot adó közegéről még a mesterséges intelligencia is azt gondolja, hogy az otthon az a hely, ahol szeretve és támogatva érezhetjük magunkat, mert a családtagok kedves, megértő légkörben, szeretettel és empátiával

fordulnak egymáshoz. Minden családban fontos az egészséges határok felállítása és azok tiszteletben tartása, de mi történik akkor, ha valakiket ez egyáltalán nem érdekel? A családon belüli erőszak számos okra vezethető vissza (alkohol-, drog- és/vagy gyógyszerfüggőség, gyermekkori traumák, fokozott stressz, anyagi nehézségek, ellenőrzési kényszerrel fűszerezett beteges féltékenység, alacsony önértékelés stb.), amelyek idővel a bántalmazó javára kialakult hatalmi pozíció elérésében öltenek testet.

Hazánkban hivatalosan 2006. január 1-jétől létezik az állam által működtetett áldozatsegítési szervezetrendszer, de a támogatások kiépítése már az 1990-es évektől megkezdődött. A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény (Ást.) olvasatában a sértett minden esetben áldozat, emellett olyan személyekkel is foglalkozik, akik eljárásjogilag nem minősülnek sértettnek. Az áldozatok számára széles körű szolgáltatások érhetőek el, mint az érdekérvényesítés elősegítése, azonnali pénzügyi segély, áldozati státusz igazolása, tanúgondozás; a jogérvényesítésben, az egészségügyi, egészségbiztosítási, szociális ellátások és más állami támogatások igénybevételehez történő segítségnyújtás keretében pedig különösen tájékoztatást, jogi tanácsot, érzelmi, tolmácsolási, fordítási és egyéb segítséget nyújtanak. Az áldozatsegítő eljárások illeték- és díjmentesek (Ást. 4., 17. §). Az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT), a krízisközpontok, titkos menedékek és átmeneti szállások (integrált védett szálláshelyek), a krízisambulanciák, továbbá az áldozatsegítő szolgálatok és központok széles körben biztosítják a bűncselekmények áldozatává vált személyek célzott segítését és támogatását. Erre is igaz ugyanakkor, hogy csak akkor tudnak bármiféle segítséget nyújtani, ha az érintett hozzájuk fordul és együttműködő, ha a konfliktus spirálját maga is szeretné megszakítani, és döntést hozott a bántalmazótól történő eltávolodás kérdésében.

Előretolt büntetőjogi védelem: kapcsolati erőszak

A határozott jogalkotói fellépés 2013. július 1. napjától immáron a büntetőjog ultima ratio jellegével, önálló bűncselekményi tényállással üzen azoknak, akik a családtagjaikat akár szavakkal, akár kisebb-nagyobb cselekedetekkel bántják. A 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 212/A. §-ában szereplő kapcsolati erőszak bűncselekmény a hozzátartozók különböző mértékű agresszivitását jeleníti meg, amelyben a jogalkotó egy tudatosan felépített, lépcsőzetes tényállást határozott meg. A magánindítvány előterjesztéséhez kötött (1) bekezdés megállapításának csak addig van helye, amíg a sértett kizárólag a szóbeliség talaján maradó

méltóságsértő, megalázó és (dolog elleni) erőszakos viselkedésről vagy anyagi ellehetetlenítésről számol be akként, hogy többszöri bántalmazás sem irányába, sem a gyermekek sérelmére (még) nem történt. A bántalmazóval közös gyermek másik szülője azzal a kivétellel jelenik meg a törvényben, hogy esetében az együttélés nem feltétel, vagyis a sérelmére akkor is megvalósítható ezen bűncselekmény, ha a bántalmazóval sosem lakott közös háztartásban vagy egy lakásban.

1. számú táblázat

A kapcsolati erőszak bűncselekmény összefoglalása

Lehetséges sértettek	Btk. 212/A. § (1) bekezdés (magánindítványos, szubszidiárius)	Btk. 212/A. § (2) bekezdés (közvérdra üldözendő)
Többségtétel: rendszeresség (legalább két alkalom; EBH 2017.B.17), együttélés az elkövetéskor vagy korábban, közös háztartásban vagy egy lakásban		
Gyermekeinek szülője	a) Az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás.	a) – Könnyű testi sértés, – tettleges becsületsértés (büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés).
Egyeneságbeli rokon (szülő, nagyszülő, dédszülő; gyermek, unoka, dédunoka)	b) A közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonaiba tartozó anyagi javak elvonása, és ezzel a sértett súlyos nélkülözésnek kitétele (ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés).	b) – Súlyos testi sértés, – könnyű testi sértés minősített esetei, – személyi szabadság megsértésének alapesete, – kényszerítés (büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés).
Egyeneságbeli rokon házastársa (meny, vej, illetve a szülő, nagyszülő többedik házastársa) vagy élettársa (ideértve a bejegyzett élettársat is)		
Örökbecfogadó szülő, nevelőszülő (ideértve az együtt élő mostohaasztulót is)		
Örökbe fogadott/nevelt gyermek (ideértve az együtt élő mostohagyermeket is)		
Testvér		
Testvér házastársa, élettársa (sógor, sógornő)	Ehelyütt súlyosabb bűncselekménynek minősülnek tipikusan a kapcsolati erőszak (2) bekezdésében foglalt cselekmények.	
Házastárs, élettárs		
Volt házastárs, volt élettárs		
Házastárs/élettárs egyeneságbeli rokona (anyós, após, házastárs/élettárs gyermeke, unokája)		
Házastárs/élettárs testvére (sógor, sógornő)		
Gondnok, gondnokolt		
Gyám, gyámolt		

Forrás. A szerző saját szerkesztése.

Kiskorú veszélyeztetése vagy gyermekbántalmazás?

Az Országos Kriminológiai Intézetben (OKRI) folytatott többféle tárgyú kutatás és publikáció is rámutatott arra, hogyan függ össze a családon belüli erőszak és a gyermekbántalmazás látenciájának mértéke és a büntető igazságszolgáltatás működése (Solt, 2024). A tételes aktavizsgálatok (Garai, 2021) eredményei

többek között arra hívták fel a figyelmet, hogy a kiskorú veszélyeztetése és a gyermek tényleges bántalmazása gyakran összemosisdik nemcsak a köztudatban, hanem a joggyakorlatban is.

Általában az ismétlődő, időben elhúzódó magatartások folyamatát értékelhetjük kiskorú veszélyeztetéseként, de az megvalósulhat egyszeri, rövid ideig tartó cselekményekkel is, amennyiben közvetlenül veszélyezteti a gyermek bármilyen irányú fejlődését (BH 2023.150.). Amennyiben a hosszabb időn át tartó, folyamatos jellegű, egységbe tartozó elkövetési magatartás (a kiskorú veszélyeztetése) mellett egyetlen részcselekménnyel történik más bűncselekmény elkövetése is (például testi sértés, garázdaság), úgy valóságos – időben, térben elkülönülő – anyagi halmazat jön létre (BH 2022.117.). Úgy tűnik még sokszor kell megismételni a jogalkalmazók számára, hogy a kiskorú veszélyeztetésének eredménye a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődésének a veszélyeztetése (nem pedig a károsodása, vagy a gyermek konkrét bántalmazása), ezért a bűncselekmény megvalósul akkor is, ha a terhelt cselekménye következtében a sérelemnek csupán a lehetősége áll fenn (BH 2020.319.). Ugyancsak lényeges, hogy a kiskorú veszélyeztetése és a kapcsolati erőszak halmazata valóságos: ha a kiskorú veszélyeztetése úgy történik, hogy emellett a kapcsolati erőszakban foglalt könnyű vagy súlyos testi sértést (vagy annak kísérletét) is elkövetnek vele szemben, akkor a kapcsolati erőszak gyermek sérelmére történő megállapítása sem mellőzhető (BH 2021.127.).

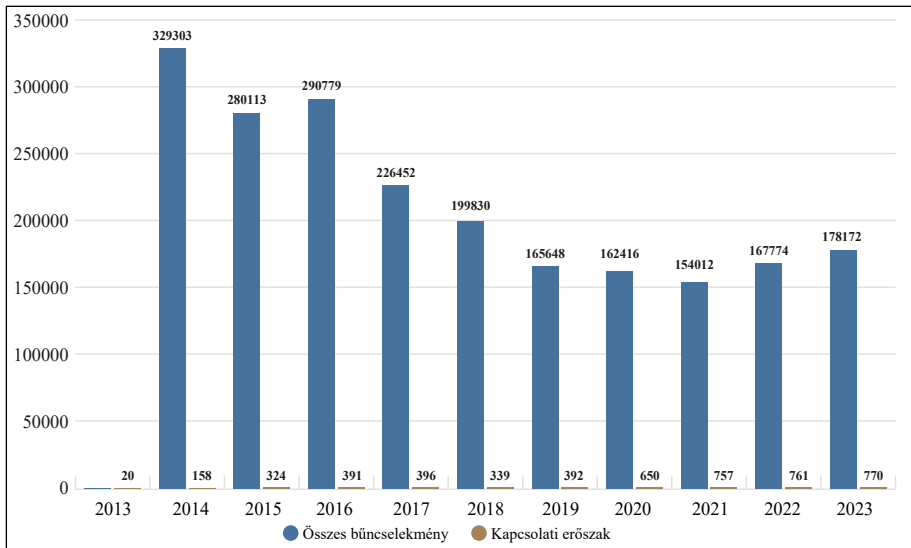
Úgyszintén sötét folt a kiskorú veszélyeztetésének észlelése (és beminősítése) azokban az esetekben, amikor a gyermekek szem- vagy fültanúi más családtagok bántalmazásának, vagyis amikor előttük történnek a kapcsolati erőszakban foglalt erőszakos cselekmények. Az egyik döntés alapjául szolgáló ítéleti tényállás szerint a szülők kapcsolata a terhelt italozó magatartása következtében megromlott, a terhelt kiskorú gyermekeik jelenlétében rendszeresen szidalmazta, illetve heti rendszerességgel bántalmazta is a partnerét (tenyérrel és ököllel ütötte, illetve rugdosta). Mivel a terhelti bántalmazás a kiskorúak jelenlétében (is) történt, a terhelt kiskorú sértettekkel szembeni magatartása érzelmi és erkölcsi tekintetben is veszélyeztette gyermekei fejlődését (négy rendbeli kiskorú veszélyeztetése, egy rendbeli kapcsolati erőszak). A Kúria kifejtette, hogy a terhelt az élettársának a kiskorú sértettek jelenlétében történő bántalmazásával és szidalmazásával, tehát a kapcsolati erőszak büntettségének minősülő cselekménnyel követte el a kiskorú veszélyeztetésének büntetettét. Az alaki halmazatban álló bűncselekményeket egy eljárásban kell elbírálni, a kiskorú veszélyeztetésének önálló elbírálása ezekben az esetekben nem is lehetséges a kapcsolati erőszakot megvalósító cselekmények elbírálása nélkül (16/2017. büntető elvi döntés).

Bűnügyi statisztikai adatok

Amikor ennyiféle családtag és elkövetési magatartás szóba jöhet, bizonyára mindenkit foglalkoztat, hogy mennyi ilyen bűncselekményt regisztrálnak évente?

1. számú ábra

Az összes regisztrált bűncselekmény és a kapcsolati erőszak aránya (2013. 07. 01. – 2023. 12. 31.)

Forrás: Bűnügyi Statisztikai Rendszer (BSR)

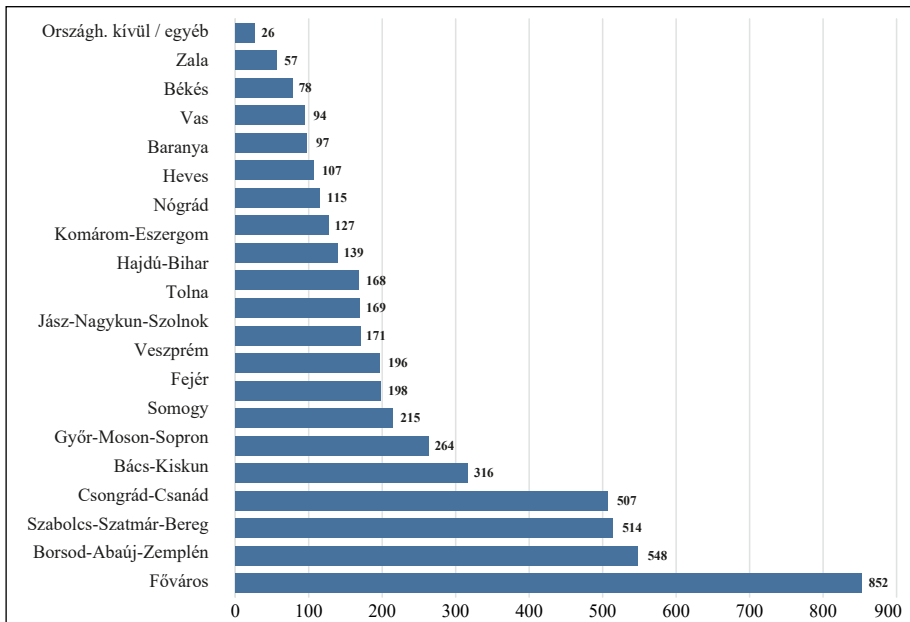
A családon belüli erőszak megbecsülhetetlen mértékű látenciájának hátterét, a „rejtve maradás” okait és a miérteket pontosan ismerjük. De valóban csak ennyien kértek volna segítséget, a hatóságok tényleg ennyi esetről szereztek tudomást? Nyilvánvalóan nem így van, ezért a számok bizony megtévesztőek lehetnek. Mindez sajnálatos módon nemcsak a feljelentési hajlandóság számosságából eredeztethető, hanem sokkal inkább arra vezethető vissza, hogy:

- a régről meghonosodott és mélyen gyökerező szokásjogot („így szoktuk”) nehéz felülírni;
- a hozzátartozók közötti erőszak kezelésével összefüggő rendőrségi feladatok végrehajtásáról szóló 2/2018. (I. 25.) ORFK utasítás ismeretének hiánya tapasztalható;
- az egyes szervezetek és személyek attitűdje erős befolyásoló tényező (feljelentésről/vallomástételről történő lebeszélés, áldozathibáztatás, felesleges munkának titulálás – „úgyis visszamegy” stb.);

- hiányos vagy hibás adminisztrációk érhetőek tetten (az előzménypriorálás miatt kiemelten fontos a rendőri intézkedések pontos rögzítése, de főként a személyek és egyéb adatok felvitele);
- az ideiglenes megelőző távoltartások elrendelése után elmarad a büntetőeljárások megindítása, de leginkább
- a minősítési problémák miatt más bűncselekmények (tipikusan zaklatás, garázdaság, magánlaksértés, testi sértés) mögött találjuk meg a kapcsolati erőszak sértettjeit és elkövetőit.

2. számú ábra

Kapcsolati erőszak regisztrált bűncselekményszáma vármegyéenként összesítve (2013. 07. 01. – 2023. 12. 31.)

Forrás: Bűnügyi Statisztikai Rendszer (BSR)

A mögöttünk álló tíz év összesített adatainak területi megoszlása valamelyest szemlélteti a bűncselekmény „beminősítését” (felismerését) vagy annak elmaradását, ahogyan azt is mutathatja, hogy egyes vármegyékben talán több, míg másutt kevesebb embert bántalmaznak. Soktényezős ez a kérdéskör, ami a hatóságokba vetett bizalomtól a csalódottság és reményvesztettség érzésén át messzi távlatokba vezet, mindenesetre a konkrétumokat kizárólag tételes iratvizsgálatokkal állapíthatjuk meg.

A 2024. évi iratvizsgálatok előszele

A kapcsolati erőszak spektrumán a hatóságok (rendőrség, ügyészség, bíróság), a sértettek (bántalmazottak) és az elkövetők (bántalmazók) más-más érdekek és ellenérdekek mentén mozognak, de érdemes beszélni arról, miként jelenik meg ez a gyakorlatban.

A feljelentéselutasítás, nyomozásmegszüntetés és -elterelés országos teljes mintán (n = 171) végzett aktavizsgálata már 2017-ben feltárta, hogy a nyomozó hatóságok többsége az egész bűncselekményi tényállást magánindítványosnak tekinti, holott a jogalkotó nem véletlenül csak az (1) bekezdésben foglalt kisebb tárgyi súlyú cselekményeknél bízta a sértett jóindulatára az elkövető sorsát. Az OKRI 2024. évi munkaterve alapján országos vizsgálatot folytatunk *A kapcsolati erőszak bűncselekmény jogalkalmazási gyakorlatának utóvizsgálata I. (feljelentés elutasítás, nyomozás megszüntetés)* címmel, melynek során ügyészségi, illetve rendőrségi iratok elemzése történik. Vármegeynkénti bontásban beszereztük az ügyszámos listát és a bűnügyi iratokat, a vizsgált időszak az elmúlt esztendőre, vagyis a 2023. január 1. és 2023. december 31. közötti időszakban lezárt eljárásokra terjed ki (n = 1024).

Sértettek, tanúk, egyéb eljárási szereplők

A bűnügyi iratok tanúsága szerint továbbra is leginkább maguk a bántalmazottak kezdeményezik a büntetőeljárás megindítását, mert igenis szeretnék a bántalmazójuk felelősségre vonását. Gyakran előfordul, hogy közeli rokonok, barátok vagy szomszédok tesznek bejelentést, de emelkedni látszik az észlelő és jelzőrendszeri tagok (például családsegítő és gyermekjóléti központ, pedagógus, jegyző) általi figyelemfelhívások száma is.

Alapvető problémaként detektálható a bántalmazások sűrűségének és az agresszió mértékének növekedése, amelyben a bántalmazónak kiszolgáltatott, önbecsülésében meggyötört, és szó szerint rettegésben élő bántalmazottak reménytelennek érzik a helyzetüket. Hosszú idő, sok-sok bántás és brutalitás eltűrése kell ahhoz, hogy valaki kilépjen a komfortzónájából és a hatóságokhoz forduljon, ráadásul a vallomástétel után tipikusan ugyanazzal a személlyel kell együtt élnie, akit az imént feljelentett. Ekkor talán még nem tudják mekkora darázsfészekbe nyúltak, de azért a felcsillanó reménysugár által hinni akarnak valamiben (vagyis inkább valakiben), hogy segítenek rajtuk, és egyszer majd jobb lesz. De mi történik ezután? Az agresszor rövid időn belül tudomást szerez minderről, aminek egyenes következménye az újabb bántalmazás, az

életveszélyes fenyegetések, s minden eddiginél rosszabb, könyörtelen hétköznapiak jönnek. Érkezik a papír szembesítésre, ismét meghallgatásra vagy pszichológus szakértőhöz kell menni, környezettanulmányt készítenek, megkeresik az óvodát és az iskolát, mindenkit próbálnak leinformálni, adatgyűjtéseket végeznek. Megannyi feladat sorakozik a nyomozási tervben, zajlanak az események. Becsattolták a hangfelvételeket, az SMS és egyéb üzenetváltásokat, a sérülésekről készült fotókat, ambuláns lapokat és látteleket; zavarodottan ugyan, de úgy érzik már mindent elmondtak. Ez viszont még nem elegendő, hiszen csak most kezdődik a nyomozás hosszas bizonyítással: meghallgatják a lehetséges tanúkat, próbálják rekonstruálni a történeteket, amelyeket konkrét dátum szerint, térben és időben orientáltan, kronológiai sorrendben, minden részletre kiterjedően kell előadni. Végláthatatlan spirálként gyűrűzik az egész folyamat, a sértettek pedig egy idő után „befáradnak”, elveszítik a hitüket és a hatóságba vetett bizalmukat, miközben hónapok és évek telnek el, de érdemben még nem segítettek rajtuk senki sem.

Nem ritkán évekre visszamenően kérdezzetik, hogy X és Y napon kik voltak azok a személyek (akár a munkatársai között), akik észlelhették a történeteket. Az egyikük már sokadikára elmondta, hogy a bántalmazások mindig zárt ajtók mögött történtek, majd hozzátette: *„Magát a kérdést is észszerűtlennek tartom, a nyomozás során már négy tanú nyilatkozott arról, hogy a bántalmazásoknál nem voltak jelen, de a sérüléseimet utóbb látták, egyikük még a kórházba is elkísért. Ezen felül a nyomozó hatóság rendelkezésére áll több ambuláns lap, láttelep, traumatológus szakorvos által kiállított orvosi jelentés, amelyek szó szerint tartalmazzák a sérüléseimet...”* (iratvizsgálat anyaga).

Nem meglepő tehát, hogy a bántalmazottak nem értik mennyi az elég, nem tudják elképzelni mi kellhet még a hatóságoknak ezekben az ügyekben. Az interjúk során többen elmondták, hogy a nagyobb sérülések után betegállományba mennek, tágabb környezetüknek nem számolnak be a magánéleti problémáikról, őszi-téli időszakban pedig a ruházat elfedi a nyomokat. A sértettek saját tapasztalataik alapján hiányolják a büntető igazságszolgáltatás áldozatközpontúságát, nehezményezik az eljárások indokolatlan és szerintük semmivel nem magyarázható elhúzódsát.

Az egyik közösségi oldalon egy bizonyítottan bántalmazást elszenvedőket tömörítő zárt csoportban rendre előkerül, hogy a testi és lelki bántalmazások soha nem múlnak el nyomtalanul. *„Arra kellene nevelni a lányainkat, hogy ismerjék fel, ha egy bántalmazó kapcsolatban találják magukat és azonnal meneküljenek. Tegyék félre a sztereotip női szervilizmust, mert nincs feminizmus, nincs patriarchátus, egalizmus van, vagyis kell, hogy legyen. Az édesanyák szerepe óriási abban, hogy erős, autonóm, másoknak nem kiszolgáltatott kislányokat*

nőkké neveljenek. Mindig lesznek ilyen személyiségű emberek, nekünk pedig az a dolgunk, hogy megtanítsuk a gyermekeinket távol maradni tőlük.” – kommentelte K. Eszter. Azt is írják, hogy az ideológiai elfogultság sokkal inkább gátolja a helyzet valós analizését, semmint segítene megérteni, így csak megfoghatatlan javaslatok maradnak, elvont, megragadhatatlan, rendszerszintű problémákról. Régi közmondás: ahogyan bánnak veled, úgy éreznek irántad. A lányok leginkább abból mérik le mennyit érnek, ahogyan az édesapjuk bánnik az anyukájukkal és a saját édesanyjával. Az embereknek sokszor generációkra visszamenően nincsen apaképük, így gyermekkorban sincsen mellettük olyan férfi, aki csodálja és támogatja őket, aki iránymutatást ad, akire felnézhetnek. A bennük tátongó űrt ezért mindig mások által kívánják betölteni, ami egyáltalán nem működőképes. Nemcsak a párválasztás sikeressége múlik az apákon, hanem az is, hogy amit csinálok, amiben meg akarom valósítani magam, azt sikerre tudom-e vinni. Ezen a téren is érzik a hiányt, mert az apa az a személy, aki biztosítja a lánya számára, hogy valódi férfimintát látva igazi, erős nővé válhasson. *„Az apa nem mellékszereplő egy lány életében, hanem főszereplő, és így is kell viselkednie. [...] Lányos apának lenni a legjobb dolog a világon, csak fel kell nőni a feladathoz, mert a kis hercegnőkből királynőket kell nevelni. Méghozzá olyanokat, akikről más férfiak is tudják, hogy ők királynők.”* (URL1). Elgondolkodtató sorok ezek, és noha vannak női bántalmazók is, a mérleg az utóvizsgálatban is a férfiak oldalára billen el.

A fentiek ellenpólusaként a sértetti visszakozás, a történetek utólagos elferdítése vagy letagadása, a hatóságok munkájának és a cselekmény bizonyításának ellehetetlenítése, esetlegesen a visszaélészerű joggyakorlás is megjelenik („nem volt igaz, amit mondtam”, „sokszor agresszív, de fizikálisan nem bántott engem és a gyerekeket sem”, „csak idegességemben jelentettem fel” típusú kijelentések). Alapvető érdek fűződik az igazságszolgáltatás zavartalan működéséhez, és hogy csak olyan személlyel szemben folytassanak büntetőeljárást, aki valamilyen bűncselekményt elkövetett. Ezzel szemben, aki mást hatóság előtt bűncselekmény elkövetésével hamisan vádol, vagy más ellen bűncselekményre vonatkozó koholt bizonyítékot hoz a hatóság tudomására, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A Btk. 268. §-a szerinti hamis vád elkövetésének tipikus formája a feljelentés, amellyel a sértettnek hitt személy egy konkrétan megnevezett személy tekintetében tényközlései által gyanút ébreszt a tényállásszerű, jogellenes és bűnös cselekmény. A vádolás akkor hamis, ha olyan cselekmény megtörténtét állítják, ami nem valósult meg, és a bűncselekmény akkor válik befejezetté, ha a hamis vádat a rendőrség előtt szóban előadják, vagy az ilyen vádat tartalmazó irat, illetve koholt bizonyíték valamilyen formában a hatóság tudomására jut (Hollán, 2021). A hamis

vádolás (hamis gyanúkéltés), vagy a koholt bizonyítékok becsatolása az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények egyike, melynek elkövetéséről maguk a feljelentők nyilatkoznak (elismerik szóban és írásban egyaránt), viszont emiatt megindított büntetőeljárással eddig csak egyetlen ügyben találkoztam. Szorosan ide tartozik, hogy aki hatóságnál büntetőeljárás alapjául szolgáló, tudottan valótlan bejelentést tesz – és a hamis vád esete nem áll fenn –, azonnal a hatóság félrevezetése bűncselekmény elkövetőjévé válik. Mindezek mellett még a rágalmozás (társadalmi megbecsülés és az emberi méltóság sérelme következhet be tényállítás, híresztelés és/vagy ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezés használatával) is felmerülhet, továbbá a becsületsértés sem példa nélküli ezekben az ügyekben. Adja magát a kérdés, hogy a feljelentést elutasító vagy az eljárást megszüntető határozattal a kezében mit kezdjen ezzel a ténylegesen ártatlan személy, és hogy a rengeteg időt és energiát felemésztő munka után miért nem szankcionálja ezeket az igazságszolgáltatás rendszere?

A tanúzási figyelmeztetések és kioktatások több oldalon keresztül dokumentáltan megjelennek, ám nem egyszerű dolgozni ezekben az ügyekben, mert a sértetteket támogató és a gyanúsított oldalán felsorakozó tanúk is gyakran feladják a leckét a rendőrségnek. Mindezek mellett a gyanúsított tagadása vagy a vallomástétel megtagadása is furcsa lehet, mert ha bármelyikünket ilyen bűncselekmény elkövetése miatt hallgatnák ki úgy, hogy annak egyetlen mozzanatát sem valósítottuk meg, bizonyára részletes vallomást tennénk, és igyekeznénk mielőbb tisztázni a helyzetet. Azt sem feledhetjük, hogy a bántalmazók nemcsak a gyermekeiket, hanem a partnerüket és más családtagokat is befolyásolni próbálnak, méghozzá a Btk. 276. §-ában szereplő hamis tanúzásra felhívás büntetésének elkövetésén túl a legkülönbözőbb módon, és minden eszközt, fenyegetést, bántalmazást is bevetve törekednek az érintetteket hamis tanúzásra rábírní. Ott az iratokban vannak ezekre adatok és bizonyítékok, viszont a gyakorlatban ezen a fronton is ritkán történnek felelősségre vonások.

Hatóságok (rendőrség, ügyészség)

A rendőrségek által rögzített indokoláshoz tartozó törvénysértő minősítés és elutasítási ok számtalan esetben iratellenes megállapításokat tartalmaz, sokszor fellelhető a helytelen hozzáállás, a félresiklott vagy mellékvágányon futó gyakorlat, vagy éppen a fogalmi tévedések és azok megjelenítése (például magánindítványát visszavonta). A feljelentéselutasítások és eljárásmegszüntetések utóvizsgálatának részeredményei már most aggasztóak, sőt ijesztőek, elkeserítőek, érthetetlenek, és további haladéktalan intézkedéseket igényelnek.

A családon belüli erőszak kontextusában nem elvárható, hogy a bántalmazottak minden sérülés után orvosi dokumentációkat szerezzenek be, és ha ez meg is teszik (mert többször kaptak kedvezőtlen tartalmú határozatot), akkor sem sokat érnek vele. A kapcsolati erőszak színterén – a bűncselekmény jellegeből adódóan – ritkán vannak közvetlen tanúk, ha pedig mégis, ők maguk is mentességi joggal rendelkező hozzátartozók, köztük gyermekek. Az iratokban közvetett tanúk szerepelnek, a fényképfelvételek, SMS vagy Facebook, Messenger üzenetváltások, hangfelvételek és egyéb bizonyítékok becsatolásra kerülnek. Külön kiemelendő, hogy a helyszínen intézkedő rendőröknek a bántalmazó számos esetben elismeri a bűncselekmény elkövetését (vagy azon tetten érik), de az iratokból kitűnően részben sem történik meg a 2/2018. ORFK utasításban foglaltak teljesítése.

A teljesíthetetlen elvárások és a túlbizonyítás kényszere mellett a legnagyobb probléma továbbra is a minősítés körül forog. Az iratokban (és az indokolásban) leírt többszöri bántalmazások ellenére felmerülő, a Btk. 212/A. § (2) bekezdésében foglalt közvádra üldözendő bűncselekmény helyett többszáz iratban tévesen a magánindítványos, nem tettelegességet tartalmazó (1) bekezdés jelenik meg. A pszichikai, a dolog elleni és a személy elleni erőszak között éles különbség van, ezért a hatóságoknak tudomásul kell venniük, hogy már csak egy igen alacsony tűréshatárig nem kötelesek hivatalból eljárni: addig és csak addig határolódhatnak el a családi viszályoktól és bízhatják a sértettre az események további sorsát, amíg a többször elkövetett fizikai értelemben vett bántalmazásra nemleges válasz érkezik tőle. A büntetőeljárás nem kívánságműsor, és ezt a képet tovább árnyalja, hogy egy hivatalból üldözendő bűncselekmény eljárási lépéseit nem a sértett befolyásolja, ezért nincs relevanciája a magánindítványnak sem, ha pedig már előterjesztette, az nem vonható vissza (ahogyan a feljelentés sem, ami önmagában sértetti akarat az eljárás lefolytatása iránt).

Kritikaként fogalmazható meg az is, hogy a teljes nyomozati iratok és az eljárást lezáró döntések összevetése által gyakorta olyan érzésünk lehet, mintha két másik aktát olvasnánk. Egymásnak és a bizonyítékoknak ellentmondó állítások, röviden és egyes részleteiben kiragadott momentumok generálják a törvénysértő határozatokat, és ha ezeket az ügyészség „nem teszi szóvá”, a rendőrség alappal feltételezi, hogy az ügyészség álláspontja a rendőrségével megegyezik.

Megannyi rendőr úgy vélekedik, hogy jobb ezektől az ügyektől gyorsan megszabadulni. Igen ám, de a sértett olyan, mint a bumeráng, ha megint megverik, idővel úgyis visszatér. Lehet azért az ügyekkel „okoskodni”, a nyomozásokat főleg zaklatásban, garázdaságban és a Btk. 164. §-a szerinti „sima” testi sértésben látják célszerűnek elrendelni, így könnyebb lesz megszüntetni, indokolni. Az ügy előadója a kapcsolati erőszakról szót sem ejtve sok esetben rögzíti,

hogy a zaklatás gyanúja merül fel, melynek hullámára néhol az ügyészség is felül azzal, hogy a kettőt összemosva annak tényállási elemeit maga is hiányolja, és a fenyegetés fogalmának bevonásával egyetértve tudomásul veszi, irattárolja: „A Btk. 212/A. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző és aszerint minősülő, az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás tanúsításával elkövetett kapcsolati erőszak akkor tényállásszerű, ha az elkövető mást rendszeresen és tartósan háborgat. A háborgatás más nyugalmának tolatkodó, zaklató, kapcsolatteremtő magatartással történő megzavarását jelenti...” (iratvizsgálat anyaga).

Természetesen akadnak bőséggel olyan ügyek, amikor magánindítvány hiánya okán kell lezárni az eljárást (mert például a jelzőrendszeri tag bejelentése után a bántalmazott nem erősíti meg, vagy kifejezetten tagadja a történeteket, illetőleg az eltelt idő miatt az már nem pótolható), miként olyanok is, amikor a cselekmény nem bűncselekmény, vagy a rendelkezésre álló adatok, illetve bizonyítási eszközök alapján tényleg nem állapítható meg bűncselekmény elkövetése. Ezúttal is tisztelet a kivételnek, mert vannak rendőrkapitányságok és ügyészségek, akik nagyon komolyan veszik ezeket, és érezhetően mindent megtesznek annak érdekében, hogy a bántalmazottak biztonságban legyenek, a bántalmazó pedig megkapja méltó büntetését a családtagoknak okozott sérelmek ellensúlyozásaként.

Az ország egyes vármegyéiben rendre felbukkannak a rendőrség határozatának hatályon kívül helyezéséről és az eljárás folytatásáról rendelkező ügyész(ség)i döntések, amelyek indokolásai kiválóan szemléltetik a kapcsolati erőszak bűncselekményének elburjánzott hibás gyakorlatát. A teljesség igénye nélkül az alábbiakban említenék néhány példát.

a) Meglévő magánindítvány

Egyes ügyekben észleli az ügyészség, hogy a nyomozó hatóság határozata és az abban kifejtett jogi álláspont azért törvénytörő, mert a sértett feljelentést tett és kifejezetten kérte az eljárás megindítását, ebből kifolyólag eljárási akadály nem áll fenn, a nyomozás lefolytatása törvényi kötelezettség. Itt kell nyomatékosítani, hogy a Btk. 212/A. § (1) bekezdésében foglaltak esetén a sértett döntési jogosultsága csak a magánindítvány előterjesztésig terjed, onnantól kezdve az eljárás már hivatalból folyik tovább.

b) Hibás minősítés

A rendőrség eljárást lezáró döntései többször azért törvénytörőek, mert a Btk. 212/A. § (2) bekezdés a) pontjába ütköző és a szerint minősülő könnyű testi sértés vétségével és/vagy tetteles becsületsértéssel elkövetett kapcsolati erőszak

büntette megvalósult, ami a határozatokkal ellentétben nem magánindítványra üldözendő cselekmény. Igaz ez akkor is, ha a sértettek utóbb akként nyilatkoznak, hogy magánindítványt mégsem terjesztenek elő, hiszen a közvadás bűncselekmény megítélése szempontjából ennek nincsen jelentősége.

c) Tettleges becsületsértés kizárása

Vannak rendőrségek, akik figyelmét a hatályon kívül helyezésről szóló döntésben kell felhívni arra, hogy a fenti törvényhely alapján minősülő és büntetendő bűncselekményt nemcsak testi sértés vétségével, hanem tettleges becsületsértéssel is el lehet követni. „*A feljelentett személy azon cselekményével, hogy az utóbbi években, amikor elhaladt a sértett mellett, őt rendszeresen leköpte, tettleges becsületsértéseket valósított meg.*” – rögzíti az egyik ügyészség.

d) Rendszeresség hiányára történő utalások

A Kúria iránymutatásának megfelelően az egyik ügyészség szintén írásban jelezte, hogy „*A feljelentett személy azon cselekménye, miszerint április, augusztus és október hónapokban az élettársát leköpte, tettleges becsületsértéseket valósított meg. A rendszeresség megállapításához legalább két elkövetés szükséges és egyben elegendő, tehát a három különböző alkalommal megvalósuló cselekmény kimeríti a rendszeresség kritériumát.*”

e) Egység–halmazat

A kialakult joggyakorlat alapján az egység–halmazat körében a tényállásban szereplő rendszeresség egységet keletkeztet, vagyis az ugyanazon passzív alany sérelmére elkövetett rendszeres (legalább két alkalom) tettleges becsületsértés, testi sértés, személyi szabadság megsértése vagy kényszerítés nyomán a bűncselekmény egy rendbeli lesz. A megvalósítás szempontjából közömbös, hogy az elkövetés nem azonos, hanem különböző tényállásokat merít ki (így például tettleges becsületsértést, majd könnyű testi sértést), azonban ha a többféle magatartás közül valamelyik súlyosabban minősül, akkor egységesen a súlyosabban minősülő fordulatot kell megállapítani. Az egyik ügyészség felhívta a rendőrség figyelmét arra, hogy „*Jelen eljárásban megállapítást nyert, hogy a feljelentésben megjelölt időszakban több alkalommal rendszeresen történt bántalmazás B. Miklós részéről a sértett irányába, mely bántalmazások nem minden esetben végződtek sérülésekkel. Az viszont minden kétséget kizáróan megállapítható, hogy az ütlegetések a tettleges becsületsértés szintjét elérték.*” A nyomozó hatóság határozata egyebek miatt is törvénytörő volt, ami úgyszintén hatályon kívül helyezést eredményezett.

Konklúziók, tanulságok

A családon belüli erőszak és a gyermekbántalmazás jogi és erkölcsi értelemben is elítélendő. A jogalkotó ennek talaján követi a konfliktusfolyamat egyre durvábbá válását és annak fázisait (Ázsoth, 2023), ezáltal a kapcsolati erőszak Btk.-ba iktatásával zéró tolerancia figyelhető meg. A törvényi tényállások megalkotása mögött mindig társadalmi szükségletek és kriminálpolitikai célok rejlenek, de a gyakorlatban miért kell megvárni, hogy tragédiák történjenek? Az áldozatvédelmi szakterület gyakorta kommunikálja, hogy a jogalkalmazás csak egy-egy szeparált cselekményt vizsgál, amiből persze nem ismerhető meg az erőszak dinamikája és nem áll össze a bántalmazás folyamata. Szomorúan kell konstatálnunk mindezeket, mert éppen az egyes cselekményeket összekötő, azok hatását objektíve erősítő köztes időszakban telítődik a félelem, a szorongás és a megaláztatás periódusa, és kiváltképpen az időben elkülönülő magatartások alapozzák majd meg a rendszerességet. Tetézi a problémát, hogy a jogilag megragadható epizódok jellemzően kisebb tárgyi súlyúak, ezért nem érik el a hatósági beavatkozás (büntetőeljárás) szintjét, vagy onnan gyorsan „kihullanak”. Az otthoni erőszakosságok mezején az áldozatok sem tudják elkülönülten kezelni az egyes bántalmazásokat (összefolynak az események), és az igazságszolgáltatás bármennyire tőlük várja a bizonyítékok szolgáltatását, erre olykor sem racionálisan, sem élethelyzetükből adódóan nem képesek (URL2).

Kevés olyan bűncselekmény van, amelynél az érdekek és ellenérdekek ütközése ilyen módon és mértékben van jelen, ettől függetlenül a rendszeres gyermekbántalmazás kapcsolati erőszakot és nem kiskorú veszélyeztetését valósít meg, a törvényes minősítések mellett pedig valamennyi jogalkalmazó részéről elköteleződés várható el. Senkit nem bántva vagy megbántva, de ez így biztosan nem maradhat:

- magánindítvány megkövetelése egy közvadra üldözendő bűncselekmény esetében,
- előterjesztett magánindítvány vagy feljelentés ellenére magánindítvány hiánya okán történő megszüntetések,
- magánindítvány vagy feljelentés visszavonására utaló megjegyzések, iratellenes megállapítások, sértetti félretájékoztatások,
- közvetlen bizonyítékok megkövetelése a rendelkezésre álló közvetett bizonyítékok helyett,
- a megelőző ideiglenes távoltartások és a büntetőeljárások össze nem érése statisztikailag igazolható,
- a bizonyítás irányát is megváltoztató, téves minősítésekből eredő, gyakran törvénysértő eljárást lezáró döntések.

A gyermek-, ifjúság- és családvédelem területén az ügyészség feladatai is összetettek, a veszélyeztetett alanyi körre figyelemmel pedig kiemelt jelentőségűek. A hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartás bíróság általi elrendelése hullámzó képet mutat (2020: 198, 2021: 213; 2022: 198), ugyanakkor az ezzel kapcsolatos ügyészi fellépések száma 2022-ben (1867) az előző évhez képest 7,7%-kal, 2020-hoz (1649) viszonyítva pedig 13,2%-kal emelkedett (URL3). A társadalomban és a jogalkalmazásban egyaránt tudatosítani kell ennek az erőszak típusnak a specialitásait, de mindenekelőtt azt kell megérteni, hogy az áldozatok sokszorosan függő helyzetben vannak, az elkövetők pedig kontrollra törekvő, birtoklási vágytól fűtött személyek. Az államnak minél hamarabb el kell nyernie a bántalmazottak bizalmát, de ez csak akkor teljesezhet be, ha kézzel fogható módon érzékelik a családon belüli erőszaktól adódó speciális védelmet (Domokos, 2024). Az elmúlt időszakban napvilágot látott kutatások eredményei nagyban hozzájárulhatnak a kapcsolati erőszak bűncselekményének és jelenségének mélyebb megértéséhez, ennek olvasztótégelyében pedig a rendészeti szakgimnáziumok és felsőoktatási intézmények képzési rendszerének fejlesztéséhez (Héra, 2022).

Ezen a ponton még nem látni az utóvizsgálat végeredményét, de majd, amikor arról hitelt érdemlően a rendőrség és az ügyészség felsővezetése előtt is számot kell adni, egyikünk sem lesz könnyű helyzetben. Hangsúlyozni szeretném, hogy most sem bántani, hanem segíteni jöttem. Személyes érintettség okán belülről is jól ismerem a rendőrséget és az igazságszolgáltatás rendszerét, ekként tudatában vagyok a forrás- és kapacitáshiánynak, a leterheltségnek és a fluktuációnak, ahogyan átlátom a humán erőforrásban és az ügýtípusokban rejlő nehézségeket is. Mindezek a tényezők viszont nem gátolhatnak meg minket az élethosszig tartó tanulás melletti elköteleződés, a segíteni akarás és a jogrendszerbe vetett bizalom visszaszerzésében, amelyhez először nem kell mást tenni, mint belenézni a bántalmazottak, köztük is a gyermekek szemébe. Én hiszem, hogy együtt, egy irányba nézve sikerülhet törvényesebbé, szebbé és jobbá tenni ezt az egészet.

Felhasznált irodalom

16/2017. büntető elvi döntés (Kúria).

Ázsoth Sz. (2023). A családon belüli erőszak büntetőjogi aspektusai. *Büntetőjogi Szemle*, 12(1), 3–7.

Bírósági Határozat 2020.319.

Bírósági Határozat 2021.127.

Bírósági Határozat 2022.117.

Bírósági Határozat 2023.150.

Domokos A. (2024). A kapcsolati erőszak áldozatai. *Belügyi Szemle*, 72(1), 27–39. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2024.1.2>

Garai R. (2021). *A kapcsolati erőszak „szövődményei” – egy nővum hatása és joggyakorlata*. PhD értékezés. Károli Gáspár Református Egyetem.

Héra G. (2022). A kapcsolati erőszak eseteinek rendőri kezeléséről. *Belügyi Szemle*, 70(8), 1627–1640. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.3>

Hollán M. (2021). Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In Blaskó B., Hollán M., Madai S., Pallagi A. & Polt P. (2021). *Büntetőjog Különös rész I.* (pp. 419–475). Rejtjel Kiadó.

Solt Á. (2024). A rejte maradt gyermekbántalmazás és a gyermekvédelmi (és igazságszolgáltatási) rendszer működése közötti összefüggés. *Belügyi Szemle*, 72(4), 559–576. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2024.v72.i4.pp559-576>

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Apák és lányaik – Jó kapcsolat egészséges önbecsülés*. <https://gravidaoptima.hu/apak-es-lanyaik-jo-kapcsolat-egeszseges-onbecsules/>

URL2: *Családon belüli és párkapcsolati erőszak*. <https://aldozatokjogai.hu/csaladon-beluli-es-par-kapcsolati-eroszak/>

URL3: *A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2022. évi tevékenységéről*. <https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/09/vegleges-beszamolo-alairassal.pdf>

Alkalmazott jogszabályok

2/2018. (I. 25.) ORFK utasítás a hozzátartozók közötti erőszak kezelésével összefüggő rendőrségi feladatok végrehajtásáról

2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Garai R. (2024). Mi történik az igazságszolgáltatásban? Hatóságok és bántalmazottak a kapcsolati erőszak színterén. *Belügyi Szemle*, 72(10), 1841–1858. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i10.pp1841-1858>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Garai Renáta, aki a garai@okri.hu e-mail címen érhető el.